

12/7

JAPAN OCH DEMOKRATIN:

SPRÅKETS TRAGEDI

ATT LÄRA SIG tala japanska ett helt artskit språk, anses var exceptionellt svårt; att lära sig skriva det anses var ojämförligt svårare än något annat språk. En följd härav är att utlänningar så sällan lär sig japanska. Jag har träffat många som bott i Japan under år eller årtionden och som är ur stånd att föra den enklaste konversation på japanska; i regel får de anlita tolk vid förhandlingar och affärsuppställningar. Storkonferensdiplomater meddelar mig att de varit i Japan flera år i sin ungdom, men medvetet undvikat att lära sig språket; om de gör det riskerar de att bli fast för kommenderingar i Japan, eftersom tillgången på folk som kan språket är så liten. Stater som England och USA måste därför genom särskild, betald utbildning förmå ett antal tjänstemän att lära sig språket. En annan följd blir att få japaner lär sig främmande språk och att även detta fåtal i regel har mycket bristfälliga kunskaper. De har nog besvär med att lära sig japanska; det främmande språket, särskilt skriftspråket, är så olik deras eget att det tar lång tid att lära sig även det elementära. Den språkliga utveckling som medfört dessa svårigheter har kallats Japans största historiska tragedi.

國語のなやみ

Före kontakten med den kinesiska kulturen för omkring 1400 år sedan torde Japan inte ha haft något skriftspråk. Med de kinesiska influenserna följde dels stora, successivt fortgående förändringar i och tillägg till talspråket, dels ett skriftspråk som efter hand har antagit en lika egenartad som komplicerad karaktär.

Redan talspråket är speciellt besvärligt. Här blott ett par ofta anförda exempel: Språkformerna anpassas i vida högre grad än på andra håll efter den person man talar med; till en jämställd man används inte bara andra tilltalsord och andra verbformer, utan även i övrigt delvis andra uttrycksätt än till en kvinna, en överordnad eller en underordnad. Ett och samma språkliga uttryck kan — långt mer än i andra länder — betyda olika ting. Ordet kosho har enligt ett vanligt lexikon 20 skilda betydelser. Det är därför begripligt att japaner i samtals stundom med fingret i luften skriver det tecken som anger vilket ord — av många likalydande — de i själva verket avser.

De egentliga svårigheterna ligger emellertid i skriftspråket. Under kinesisk påverkan vann det kinesiska skriftspråket — enligt vilket varje tecken i regel betyder ett helt ord — användning både för gamla japanska ord och för kinesiska lånord. En konsekvens härav blev att ett tecken kan betyda flera tiotal ord med helt olika betydelser, liksom ett talspråksord kan ha många skiftande meningar. Till det i och för sig svåra kinesiska skriftspråket kom efter hand ett femtital kompletterande japanska tecken, som används främst i sådana fall då de kinesiska tecknen ej är tillräckliga, såsom vid ändelser, pronomen och prepositioner samt vid skrivandet av nyare japanska ord. Dessa tecken är i motsats till de kinesiska fonetiska och åsyftar stavelsor; ett tecken betyder ka, ett ko osv. Därför har nya

skriftord bildats genom kombination av flera kinesiska tecken. Till allt detta kommer andra svårigheter, som att skilda sätt att skriva begagnas, däribland ett slags förkortningar som skämtsam brukar kallas stenografi, och att en del tecken är ytterst komplicerade, med flera tiotal streck (45 streck är maximum).

Viktigast är dock det ofantliga antalet skriftecken. Av de över 50.000 tecknen beräknas omkring 2.000 (motsvarande 10.000 ord) vara nödvändiga. Under de första sex åren i skolorna inläres 1.300 tecken, under den följande treårsperioden, även den numera obligatorisk, 700. Tidningarna håller sig enligt en överenskommelse till 2.000 tecken; i vanliga enkla artiklar är 800 behövliga. Journalister berättar hur de ständigt måste rådfråga handböcker

魚雲

Så skrivs "vorsk" på japanska.

och lexikon för att ta reda på om ett visst tecken hör till de användbara och för att hitta synonymymer eller omskrivningar så att alltför svåra tecken undviks. En bildad person anses behöva 7.000—8.000 tecken, en vetenskapsman 20.000.

Följderna av detta system är svåra att överblicka. En uppenbar konsekvens är att skoltiden till oproportionerligt stor del (3—4 år) måste begagnas till inlärande av tecken och att alltså de kunskaper som i övrigt inhämtas blir relativt små. Klart är också att förmågan att läsa och skriva försvinner, om man inte ständigt brukar den; undersökningar före kriget visade att en

stor del av de värnpliktiga med ordinär sexårig skolgång i själva verket var analfabeter. Att kunna läsa och skriva innebär över huvud något annat än hos oss; vanlig skolgång ger inte möjlighet att förstå populärveten-

Tecknet för "wå".

skapliga arbeten eller ens svårare romaner. De fjärrliggande följderna av systemet är mera omtvistade men säkerligen ytterst betydelsefulla. Tendensen till specialisering i den högre utbildningen och i hela yrkeslivet befordras; ingenjörer, läkare, affärsmän, humanister förstår i ännu mycket mindre grad än hos oss varandras terminologi, särskilt den skriftliga. Känslan av över- och underordning, respekten för auktoriteten måste stärkas av att själva språket bildar en barriär mellan obildade och bildade och därmed, i synnerhet tidigare, mellan olika socialgrupper. Reell demokrati är inte lätt att genomföra i ett samhälle med dessa djupa och ofrånkomliga åtskillnader. Utövandets av "tankek kontroll" underlättas av att själva språket

kan dirigeras av makthavarna; i undervisningen och i tidningarna kunde under diktaturtiden farliga ord och uttrycksätt bannlysas helt enkelt genom avförande ur skriftspråket. Det vore inte alltför spekulativt att bygga en framställning av japanska attityder väsentligen på det särpräglade språket.

Särskilt efter andra världskriget har man diskuterat frågan om en total reform av skriftspråket, närmast genom införande av en fonetisk japansk skrift i anslutning till redan existerande skriftecken — eller det västerländska alfabetet. De stora fördelarna med en sådan reform är påtagliga: det skulle bli lättare att läsa, skriva och trycka, förbindelserna med Västern skulle främjas. Men nackdelarna och svårigheterna är också stora; den äldre japanska litteraturen skulle bli oläsbar, en klyfta skulle uppstå mellan generationerna, den kinesiska kulturen skulle bli mindre tillgänglig. Framför allt gör sig en förställd allmän konservatism — av samma art som i fråga om stavningsreformer hos oss eller i England — starkt gällande; de människor som skulle förändra systemet identifierar sig med det skriftspråk som de med möda lärt sig att behärska. Några utsikter till en reform kan för närvarande inte skönjas; hela frågan har under de senaste åren förlorat i aktualitet.

HERBERT TINGSTEN

Den japanska text som är infälld i artikeln början återger huvudrubriken: "Språkets tragedi". — I Herbert Tingstens serie om Japan har fört publicerats tre artiklar om den historiska bakgrunden (7, 9 och 12 juni), sex artiklar om Japans "själ" (17, 19, 22, 26, 28 och 30 juni) samt tre artiklar om Japan och demokratin (5, 7 och 10 juli). Det sistnämnda avsnittet fullbordades i söndagsläsningen den 15 juli med en artikel om de japanska kvinnorna.